

De Dijle in Mechelen, schilderijen van Gustave Walckiers

Door Emmanuel Walckiers, achterkleinneef van de schilder

De schilder Gustave Walckiers maakte vier schilderijen die de Dijle in Mechelen illustreren. De Hoogbrug wordt beschreven in twee schilderijen met tegengestelde kijkhoeken. Een derde schilderij is gewijd aan de Fonteinbrug. Een vierde is gewijd aan de Onze-Lieve-Vrouwekerk van Hanswijk, begrensd door de Dijle. Zie figuur 1 De nummers die de tabellen identificeren zijn die van de *catalogue raisonné* gepubliceerd in 2020¹

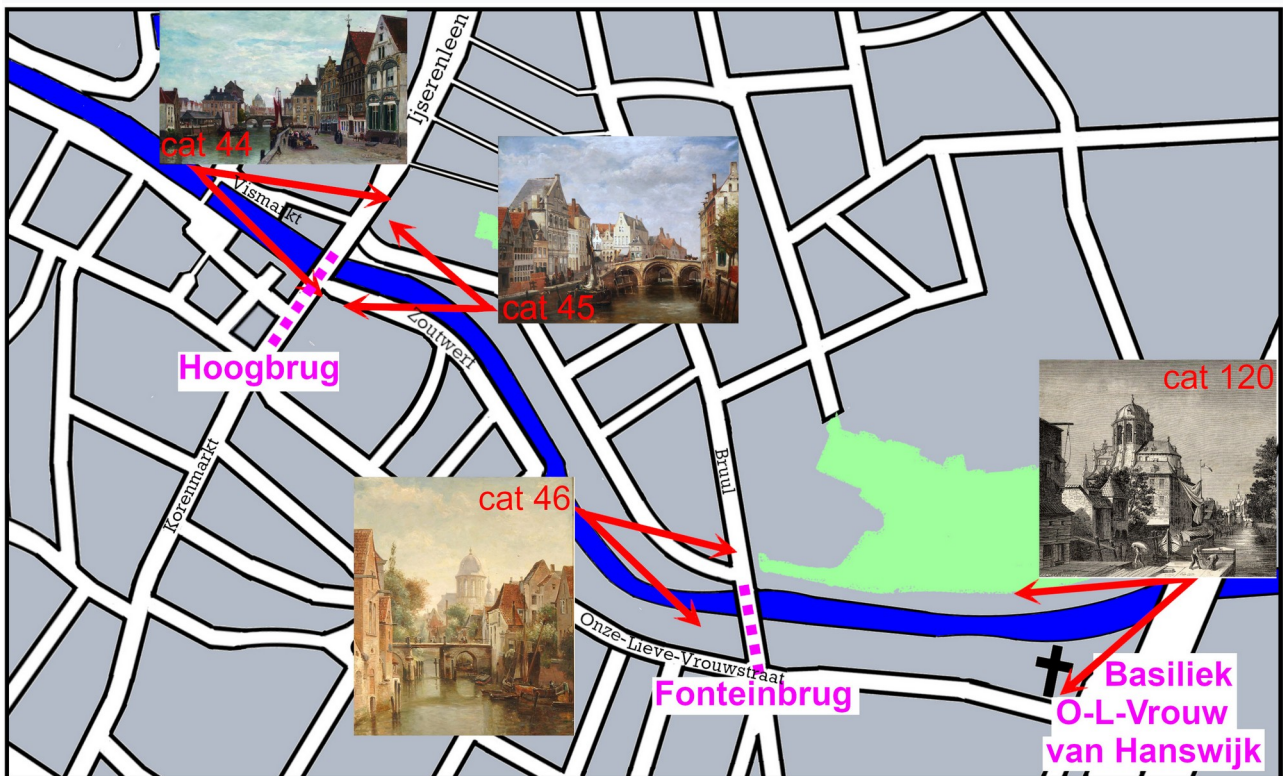

Fig. 1 – Mechelen wordt doorkruist door de Dijle

De gegraveerde versie van de CAT 120 tafelreel verscheen in 1872, CAT 46 is gedateerd 1878 en CAT 45 is 1880. Aangenomen mag worden dat CAT 44 ook uit deze jaren stamt.

We hebben hier dus een getuigenis van plaatsen zoals ze waren aan het einde van de 19e eeuw. De Hoogbrug, ook Grootbrug genoemd, staat bekend als de oudste stenen brug van Vlaanderen^{2, 3}. Op het schilderij CAT 44 is in de verte de klokkentoren van de Basiliek van Onze-Lieve-Vrouw van Hanswijk te zien.

Deze zelfde klokkentoren is te vinden op het schilderij CAT 46 dat de Fonteinbrug voorstelt, maar dan groter. Deze brug ligt inderdaad dichterbij de basiliek dan de Hoogbrug.

De Hoogbrug, stroomopwaarts bekijken (CAT 44)

Fig. 2 - De Hoogbrug, schilderij van G. Walckiers

(Musée des Beaux-Arts de Tournai)

Deze brug werd gebouwd in de 13e eeuw en was oorspronkelijk voorzien van stenen borstweringen. In 1728 besloten de toenmalige gemeenteraadsleden, uit angst dat deze stenen muren te zwaar waren voor de meerjarige bogen, ze te verwijderen en te vervangen door metalen balustrades. Ze verschijnen op het schilderij van Gustave Walckiers en zijn nog steeds aanwezig. De Hoogbrug is niettemin zeer solide omdat hij weerstand bood aan de doorgang van de gepantserde voertuigen van de geallieerde legers die België in 1944 bevrijdden⁴. Halverwege de jaren 1990 begon echter een instorting, reparaties moesten worden uitgevoerd en het is nu verboden voor voertuigen van meer dan 3,5 ton.

Links op het schilderij heeft de schilder de Vismarkt met zijn verkoophal getoond, rechts de Haverwerf en zijn drukte. Het huis dat deze kade aan de rand van Dijle omsluit, bestaat niet meer en de brouwerij Lamot die er dienst deed, heeft plaatsgemaakt voor een zeer modern congrescentrum. Zoals reeds gezegd greep Walckiers in de verte de klokkentoren van de Basiliek van Onze-Lieve-Vrouw van Hanswijk.

Momenteel, vrij dicht bij de Hoogbrug, kunt u met een voetgangersbrug over de rivier het uitzicht op de brug vastleggen met de klokkentoren van de O.-L.-V. basiliek aan de horizon. (fig. 3, **b**). Dit fotografische aanzicht wijkt een beetje af van het schilderij, aangezien Walckiers verder van de brug verwijderd was toen hij het schetste. Toch accentueerde hij de grootheid van de klokkentoren van de basiliek, omdat hij er bijzonder veel aandacht lijkt voor te hebben.

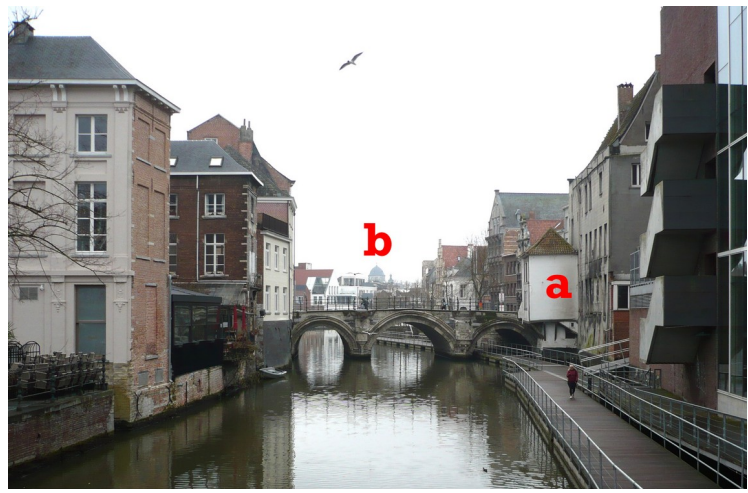

Fig. 3 – Photo van de Hoogbrug (2021)

De door G. Walckiers gekozen gezichtshoek liet hem niet toe het kleine witte huis met uitkragingen (**a**), Tolhuis genaamd, weer te geven waar de tol werd geheven om de brug over te steken⁵. Dit tolhuis werd in beslag genomen door G. Walckiers op het andere schilderij van de Hoogbrug, wat deze keer een stroomafwaartse weergave geeft (CAT 45).

De Hoogbrug stroomafwaarts gezien (CAT 45)

Fig. 4 – De Hoogbrug, nog een schilderij van G. Walckiers

G. Walckiers boog de brug sterk in zijn schilderij. Grapje van de kunstenaar? Andere vastgestelde durf van de kunstenaar suggereren van wel. Het uitkrangend huis van het Tolhuis dat in figuur 3 te zien is, is duidelijk aanwezig op het schilderij als een klein wit huis op de brug. Het wordt ook getoond op de huidige foto van de site (fig. 5, **a**). Hier werd zowel de tol geheven om de brug over te steken als om de Dijle te bevaren.

Het buurhuis (**b**) heeft de vier grote ramen op de eerste verdieping behouden en staat bekend als Gildehuis De Ster⁵. Dit gebouw was vanaf 1376 het handelshuis van "oosterse" kooplieden, met name, Duitsers. Het werd toen kort gebruikt als gevangenis, om later weer een handelshuis te worden, dit keer ten

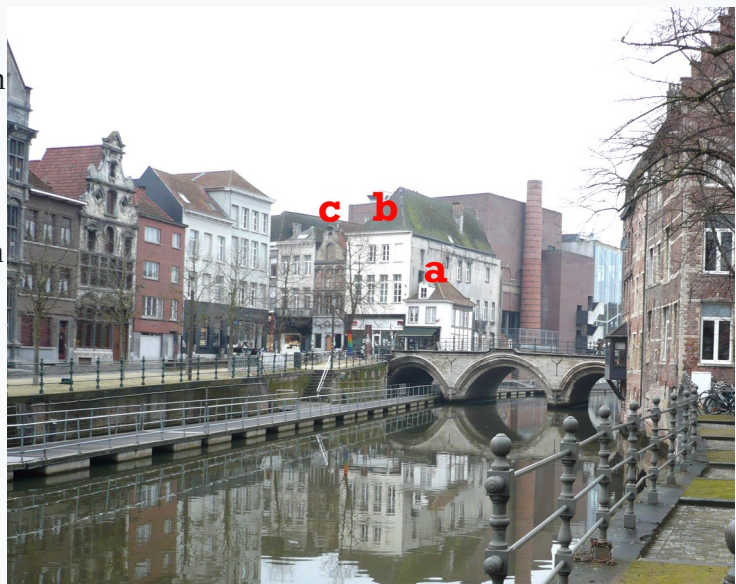

Fig. 5 – Photo van de Hoogbrug (2021)

voordele van brouwers.

Het volgende huis, bekend als De Kluis⁵, is ook heel oud. De huidige gevel van dit huis (c) is inderdaad degene die de kunstenaar op zijn schilderij heeft afgebeeld en is typerend voor renovaties in de 18^e eeuw. Maar in de tijd van G. Walckiers had het huis maar 2 verdiepingen. Rond 1900 is het verbouwd, er is een verdieping aan toegevoegd met behoud van dezelfde gevel^{6,7}!

Fig. 6 – De Zoutwerf, schilderij detail

De Zoutwerf

Fig. 7 - De Zoutwerf, photo 2021

Het was in 1301 dat Mechelen het recht kreeg om zout op te slaan. De voorstelling van de Zoutwerf komt goed overeen met het gebruik dat eind 19^e eeuw nog steeds werd gebruikt: een losplaats van goederen. In figuur 6, die het detail van een deel van de CAT 45-schilderij weergeeft, is gebouw nr. 5 genaamd De Zalm duidelijk herkenbaar. Dit voormalige huis van het visverkopersgilde is nog steeds het imposante gebouw van de plaats vanwege zijn omvang en geschiedenis⁵.

De nummers 7 (De Steur) en 8 (De Waag) staan ook bekend als vakwerkhuisen, wat Walckiers schilderij duidelijk laat zien. De Steur werd gebruikt voor de opslag van goederen, zoals door Walckiers in zijn schilderij werd bevestigd, terwijl ze werden gewogen bij het nabijgelegen huis De Waag².

Dit gebied werd zwaar beschadigd door de bombardementen van 1944 en veel huizen zijn herbouwd om hun oude uiterlijk te reproduceren. Verbazingwekkender was dat de schilder verzuimde op zijn schilderij de nummer 1, 2 en 3 van de Zoutwerf negeerde te schilderen. Maar de durf van deze schilder is al bekend. In zijn Brusselse schilderijen van de *Koningsstraat* en de

Noorderlaan, waar hij panden verhuisd om een mooier ensemble te maken¹. Vond Walckiers dat de Hoogbrug en het huis De Zalm het waard waren om op hetzelfde schilderij te verschijnen? Daartoe zou hij ze kunstmatig dichterbij elkaar hebben gebracht... Het is te betreuren dat hij huis nr. 3 bekend als De Kevie met zijn typisch barokke gevel niet heeft geschilderd⁵.

De Fonteinbrug

Verder stroomopwaarts op de Dijle is de Fonteinbrug ook een heel oude brug. G. Walckiers heeft hier de klokkentoren van de Basiliek van Onze-Lieve-Vrouw van Hanswijk vergroot door de hoogte iets te vergroten en het dak slanker af te beelden. Dit is hetzelfde proces dat de schilder gebruikte in zijn beroemde schilderij *La rue de la Régence* in Brussel, waar de koepel van het *Palais de Justice* door hem imposanter is gemaakt⁸. Ook de klokkentoren baadt in een zacht licht dat het uitzicht een opmerkelijke scherptediepte geeft. G. Walckiers verschijnt opnieuw als een luministische schilder.

Fig. 8 – De Fonteinbrug schilderij van G. Walckiers

Oorspronkelijk (1371) bestond de brug uit drie bogen, maar in 1820 werd ze opnieuw ontworpen en verdween de centrale boog ten gunste van een houten loopbrug^{4,9}. Net als de Hoogbrug werden de stenen borstweringen vervangen door metalen balustrades die toen al aanwezig waren toen Gustave Walckiers het schilderde. Een bezoek aan de site (fig. 9) laat zien dat de oude huizen bij de brug plaats hebben gemaakt voor moderne gebouwen.

Fig. 9 – De Fonteinbrug, photo 2021

De Basiliek van Onze-Lieve-Vrouw van Hanswijk

Reeds aanwezig op twee schilderijen van Walckiers, hier is de basiliek op de eerste rij van een schilderij. Helaas kon het schilderij op dit moment niet worden gevonden, maar het is bekend omdat het gegraveerde exemplaar in november 1872 verscheen in *L'Illustration Européenne* en het is deze reproductie die hier wordt getoond (fig. 10). De in de verte zichtbare brug is de Fonteinbrug en het schilderij benadrukt nogmaals de rol van de Dijle om goederen naar Mechelen te brengen.

Fig. 10 – Onze-Lieve-Vrouw van Hanswijk

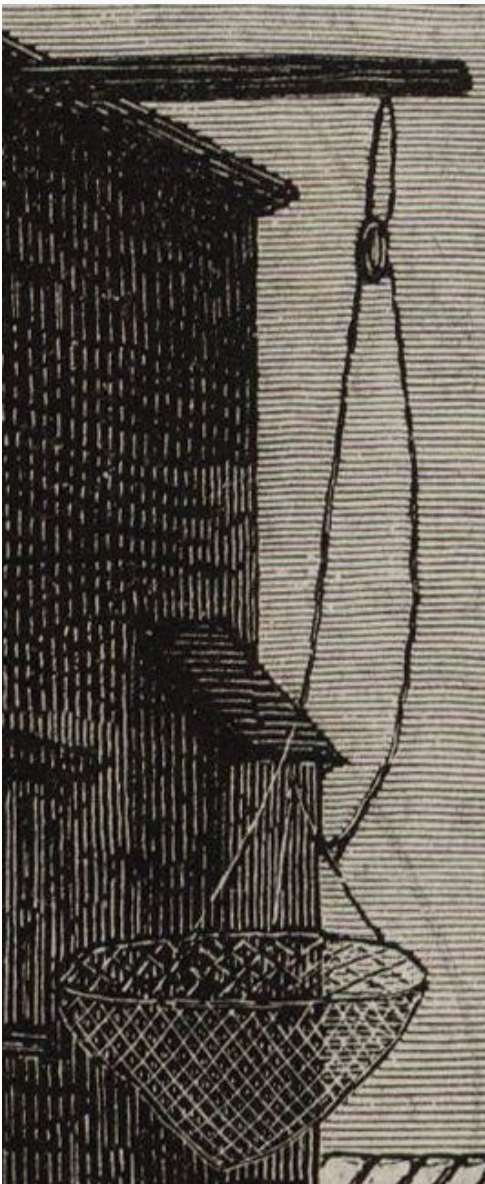

Fig. 11 – Detail van de gravure

De Onze-Lieve-Vrouwekerk van Hanswijk is een heel oud bedevaartsoord en in 1985 kwam paus Johannes Paulus II er bidden. Twee jaar later werd het gebouw verheven tot de rang van basiliek.

Uiterst links op het schilderij, hangend aan de voorkant van het huis, hangt een net om te gebruiken voor het zogenaamde “balansvissen” (afb. 11). Bij deze vistechiek wordt het net dat tot op de bodem van de rivier is neergelaten snel omhoog gehaald, net als de netvissers langs de monding in Nieuwport. Het lossen van zakken graan moet destijds een paar korrels hebben laten vallen. Deze, in het water gevallen, trokken vissen aan, allemaal winst voor de visser¹⁰.

Referenties

- 1) *Le Peintre Gustave Walckiers* (1831-1891), Emmanuel et Jacques Walckiers, Éd. Aparté, 2020
- 2) Contact informatiekatoor, sites web www.visitmechelen.be
- 3) Brochure : *In de voetsporen van Margareta*, Visit Mechelen, 2019
- 4) *Gids voor Oud-Mechelen* van Marcel Kocken. Éd. Wpg Belgium, 1981
- 5) Het agentschap Onroerend Erfgoed Vlaanderen, <https://inventaris.onroenderfgoed.be>

Erfgoed N° : Tolhuis : 3358 ; Gildehuis De Ster : 3359 Burgerhuis : 3360; ; Gildehuis In Den Grooten Zalm : 74715 ;Burgerhuis De Kevie : 74714 ; Stadswoningen Waag en Steur : : 74717

- 6) Onafhankelijke vrijwilligerswebsite *MechelenBlogt* www.mechelenblogt.be/2018/08/kluis-en-kluis
- 7) Websitephotos : www.flickr.com/photos/erfgoed/2373268763 toevoeging van een verdieping in 1900
- 8) *Bruxelles vue par les peintres*, F. De Roose, Éd. Racine 2010
- 9) Wikipédia NL , Fonteinbrug
- 10) Regionale beeldbank. De focus ligt vooral op de gemeenten van Mechelen, Bonheiden, Duffel, Sint-Katelijne-Waver en Zemst. www.regionalebeeldbank.be/beeldbank/1148969 beschrijving en afbeelding van de ND Hanswijkbasiliek.